

TRIANON REVÍZIÓJA ÉS A NYUGATI VÁLSÁG

BIZALMAT kell teremteni Európában, nem úgy, hogy a nehézségektől visszariadunk, hogy sohanapjára halasztjuk a békeszerződések revízióját, hanem úgy, hogy a bizalmatlanságot gyökerestül irtjuk ki, meggátoljuk a háborús eszmék továbbfejlődését. A leszerelésről — mely végtől-végig politikai kérdés — nem lehet tárgyalni a szerződések revíziójának, helyesebben a szerződések revidálhatóságának kérdésétől függetlenül. Mert a kérdés ma nem az, hogy a békeszerződéseknek ez vagy amaz a rendelkezése módosítható-e, hanem az: elismertetik-e a revízió joga, — más szóval: vajjon a Nemzetek Szövetségének gépezete egy 'dinamikus' békepolitikára alkalmazható-e vagy sem? ...¹

Nagy gondok válságos óráiban néha szembetalálkozunk egy testet öltött régi álmunkkal s szótlán megyünk el mellette, mintha nem is történt volna csoda, mert gondjaink nagyobbak, mint lehetne örömmünk.

Amit tizenkét év óta áhitunk, amiről annyiszor lemondunk s ami mégis mindig újraéled bennünk: az a hit, hogy a világ, amely bennünket elítélt, végül is ráeszmél a 'békemű' fogyatékoságaira és újraépíti, amit rombadöntött, — a revízióba vetett hitünk *most* igazul. A 'párizsi békékre' alapított Európának előbb alapjaiban kellett megrendülnie, hogy a hatalmak ráeszméljenek az újjáépítés szükségére. Németországnak s vele némely nyugati nemzetnek, elsősorban Angliának e nyáron kimélyült súlyos gazdasági válsága, amely a magunk válsága is lett, egyben nagyhirtelen, szinte meglepetésszerűen megérelte a revízió, helyesebben a revidálhatóság (reusability) kérdését is.

Helyes lesz a Times cikkirójának, W. Horsfall Carter-nak ez új szavához ragaszkodnunk; mert ami ma az elméket foglalkoztatja, az korántsem a szerződéseknek részleteiben való átformálása, hanem kevesebb, vagy ha úgy akarjuk, több ennél: az a felismerés, hogy a 'párizsi békemű' nem örök, nem megváltozhatatlan, vele a világ erkölcsi története nem lépett új szakaszába, nem is nyugszik isteni kinyilatkoztatáson, hanem egyszerűen: gyarló emberi munka, amely múlandó, mint az emberiség történetének bármely emléke volt. Annak felismerése ez, hogy megváltozott erőviszonyok új kapcsolatokat — új ellentéteket és úgy kiegyenlítődéseket — teremtenek, messze maguk mögött hagyva az 1919-es év térképrendezésének 'statikus' szemlé-

¹ Times, 1931 július 20. 13. l.

letét. Ez a ‚dinamizmus’, melyre Horsfall Carter céloz, elsősorban a franciákat nyugtalanítja, hiszen a statikus szemlélet azon a hatalmi szervezeten nyugszik, melyet ők vélték az európai egyensúly helyére állítani. ‚Dinamizmus’ — (a francia konzervatív politika gúnnyal ejti ki e szót) — tehát annyit jelent, mint az utolsó évtized francia politikájának bírálata és módosítása.

A revíziónak e merőben új távlatait, önként értetődően, a Hoover-terv tárta fel, mely 1931 júliusát igen emlékezetes, válságokkal terhes nagy dátummá avatta. A Hoover-terv az angolszász nemzeteknek ‚dinamikus’ békeszemléletét egy csapásra szembeállította a hivatalos francia politika ‚statikus’ irányával. Hirtelen nyilvánvalóvá lett a világ előtt, amit eddigelé gondosan leplezett a kabineteknek ellentéteket kiegyenlítő külpolitikája, hogy az egykori győztes hatalmak alapfelfogása élesen eltér egymástól. A békeszerződéseknek döntően fontos pénzügyi rendelkezéseit fait accompli-val módosító Egyesült-Államok a Németországnak nyújtott segítséggel a végre valahára megteremtendő, valószínű békének alapjait vélték megvetni; ehhez a felfogáshoz sietve csatlakozott Anglia (mely a Hoover-tervet minden valószínűség szerint, már publikálása előtt jól ismerte) és Olaszország. Izoláltan állt ellenben Franciaország a maga dogmatikus felfogásával, mely a békeszerződések sérthetlenségében, az egyszer vállalt kötelezettségek könyörtelen érvényesítésében véli még mindig a ‚béke’ biztosítékát felfedezni.

Köztudomású, hogy a Hoover-terv lendülete Franciaországnak ez ellenállásán megtört s ha a júliusi párizsi és londoni konferenciák a francia ‚statikus’ politikát megingatták is, az is kétségtelen, hogy Európának és nem utolsósorban hazánkknak oly félelmetes pénzügyi, gazdasági s ezzel egyetemben politikai és társadalmi válsága nagyrészt abból ered, hogy az angolszász nemzetek és az olaszország által vallott ‚dinamizmus’, vagyis a szerződések gyökeres, mindenre kiterjedő revideálása és átformálása még nem válhatott valóvá.

Ám a revízió légköre meg van teremtve. Éppen e lapokon voltunk kénytelenek négy éven át szüntelenül rámutatni, hogy ilyen légkör nélkül nincsen revízió s hogy a légkör maga hiányzik még. Örömmel regisztráltuk barátaink fáradozásait és jól tudtuk, hogy a magunk mozgalmainak és a velünk rokonérző nyugati mozgalmaknak hatása nem maradhatott el; ám szükségesnek tartottuk kimutatni, hogy a nagy nyugati nemzeteknek nemcsak hivatalos körei állnak még élesen szemben a revízióval, hanem maguk a velünk szemben gyakorta barátságos társadalmak is.

Ez az, ami — felfogásunk szerint — 1931 szomorú nyarán megváltozott s amiről tudomást vennünk, számtalan bajaink közepett, helyes lesz.

NEM ISMERETLEN e folyóirat olvasói előtt, hogy maga a Times volt az, mely nyomban a Hoover-terv közzététele után felfeltette a nemzetek közötti megértés és békeség megteremtésének nagy kérdését.

A konzervatív kormány volt külügyminisztere, Sir Austen Chamberlain,¹ annak a felfogásának adott kifejezést, hogy ennek a békeszellemnek egyik feltétele: a német közéletnek agresszív tünetektől való megtisztítása, elsősorban olyan »barátságtalan» kísérletek kizárása, aminő a német-osztrák vámúnió terve volt.

Az Austen Chamberlain-féle levél a hozzászólásoknak egész sorát indította meg a Times hasábjain, még az is, aki megszokta, hogy ennek a nagy lapnak közönsége minden kérdés tárgyalásában szakértelemmel vesz részt, meglepetve állapította meg, hogy az angol közvélemény minő különös, szinte izgatott érdeklődést mutat a Chamberlain által felvetett kérdések iránt; az egész levelezési Campagne egyes szakaszaiban azt a benyomást keltette, mintha láthatatlan vezérkar irányítaná. De akár spontán megnyilatkozása volt az angol közvéleménynek, ami méltán tehető fel, akár a hivatalos és félhivatalos felfogást tükrözte: mindenképen fontos a magunk legnagyobb problémájának, a revízióknak szempontjából. Jelentős szerepe volt ebben a hírlapi mozgalomban Sir Alexander Gordon-nak,² ki az 1932. évi genfi leszerelési értekezlet egyik legfőbb témájának a békeszerződésekből folyó igazságtalanságok kiküszöbölését látja. Szerinte a béke nem elsősorban a lefegyverzésen (Peace-through-disarmament), hanem az ellentétek kiegyenlítésén, a megelégedésen (Peace-through-contentment) múlik. Ezt a megelégedést csupán emberiség, jószándék, nagylelkűség és áldozatkészség teremthetik meg, amelyek — W. H. Dawson szerint — egyedül Nagybritanniát jellemzik, míg Franciaország soha ezen az úton nem járt. Éppen ezért, így látja Dawson,³ a német nép bizalma és hálája korlátlanul nyilatkozik meg Angliával szemben; Franciaország bölcsen tenné, ha politikájának ebben az irányban adna fordulatot. Nem maradhatott el a harcosok sorából a háborús szellemnek kevésszámú angol képviselője közül a legismeretesebb, Wickham Steed, sem. Szinte ijedten veti fel a kérdést:⁴

„Mit ért Sir Alexander Gordon a szerződések revíziója alatt? Vájjon új konferenciát-e, amely a párizsi békeértekezlet egész munkáját, beleértve a Népszövetség covenant-jét, határokat, lefegyverzést, reparációkat, a mandátumokat és a többi? Ha igen, a világhosszág megköveteli, hogy ezt megmondja. Vagy csupán a versailles-i, trianoni, saint-germaini, neuilly-i különleges határozatokra gondol? Ha így van, melyekre? Valóban elég magasán lángolnak már a viszályok tüzei mai Európánkban — nincs rá szükség, hogy ezzel a nagyon is könnyen robbanó anyaggal élesszék a tüzet!“

Míg Wickham Steed kérlelhetetlenül a szerződések épségében, elsősorban a Kellogg-paktumban látja még mindig az üdvösséget, addig a Times egy másik levelezője, E. Windsor Bowen, egészen új, azokon a hasábjakon soha nem olvasott hangot üt meg:

„Azoknak a különböző békeszerződéseknek erején, melyeket Sir Austen Chamberlain ügyel-bajjal fenntartani kívánna, Közép-Európában mintegy százmillió ember él, kiknek számára az élet nyomorúság

¹ Július 10-én kelt levelében, Times, július 11,

² Times, július 15.

³ Times, július 14.

⁴ Times, július 16.

és, minden valószínűség szerint, az is marad, ha a szerződéseket nem módosítják; nekik nincs miért élniük és nincs mit remélniük. A kisebbségeket — sok millió van belőlük — megfosztották összes javaiktól és a Népszövetséghez intézett panaszaik, különösen abban az időben, amikor Sir Austen maga jelentős szerepet vitt Genfben, a papírkosárba vándoroltak. A győztes hatalmak rövidlátó politikája volt, hogy Közép-Európát meg akarták semmisíteni s ez ma igen szerencsétlenül folytatódik, a vége pedig nem lehet egyéb, mint katasztrófa mindnyájunk számára. Fair play-t kell engednünk a legyőzöttek számára épúgy, mint a győzőknek. Míg a mai viszonyok fennállnak, Európában nem lehet valószínű béke és prosperitás, — a leszerelés pedig mindörökké álom marad.

Legyen szabad a Times tegnapi vezércikkéből idéznem: „Aligha állíthatják bárhol is, hogy a békemű tökéletes. Vannak bizonyos módosítások, amelyekről mindenki tudja, hogy kívánatosak/ Államférfiaink biztosítsák e módosításokat és azt fogják látni, hogy Németország s egykori szövetségesei sokkal készségesebben működnek majd közre Európa békéjének és újraépítésének munkájában.“¹

Helytelen volna elhallgatni, hogy ily barátságos hangok mellett egy-egy igen éles ellenvélemény is elhangzott. Így pl. E. C. Amold-é, a Times-nak mindjárt ugyanebben a számában, ki úgy látja, hogy „ha Franciaország némiképen nehézkesnek mutatkozik, ne felejtjük el, hogy voltaképpen olyasvalakinek helyzetében van, aki fulónfogva tart egy farkast. Nagyon örülne, ha elereszthetné, csak mutatna a farkas némi hajlandóságot arra, hogy bárány módjára letelepedjék.“ Sir Alexander Gordon Wickham Steed-nek nem marad adósa a válasszal. Különböző véleményen lehetünk — írja² —, ám ne higgye azért Wickham Steed, hogy a gondolat keveseknek kizárólagos monopóliuma; mi is gondolkozunk.

„A szerződések revíziójának javaslata bizonyára meg fogja zavarni egy időre a nemzeti érzést, de ez semmiképp sem fog károszt előidézni, mint Steed írja, s nem is lesz veszélyes a békére ... ellenkezőleg: hatása az lesz, hogy minden nemzet közvéleményében megszilárdítja a Nemzetek Szövetségébe vetett hitet. A szerződések revíziója kétségkívül ellenzésre fog találni, de alighanem csupán egy — vagy (legfeljebb) két — nemzetnél, önző okoknál fogva, míg a nagy többségük alighanem örömmel fogja üdvözölni, mint olyan utat, mely egyedül vezethet a béke biztos alapjai felé.“

Steed egy Pax Kelloggica-ban látja a világ üdvösségét, míg Gordon eszménye valamely Pax Britannica, mely amerikai segítséggel, erős hajóhadra támaszkodva megteremti és fenntartja a népek bizalmán alapuló emberi szolidaritást.

Gordon levele mindjárt megfelel a kisantant egy megilletődött hívének, W. Caldwell-nek is, ki „ámulattal szemléli azt a nagy szociális világot, melyet a Balti-tengertől az Adriáig és a Fekete-tengerig 80—100 milliónyi felszabadított nép alkot“.³

„Jószerecsém úgy hozta magával, — írja Caldwell — hogy hosszan élhettem és utazhattam Európának az összeomlás következtében felszabadított szláv népei között. Angliában úgyszólván semmit sem tudnak azokról a nagy népnevelő, társadalmi és szellemi erőfeszítésekről, melyeket mostanság Csehszlovákia, Lengyelország és Jugoszlávia, vala-

¹ Times, július 16.

² Times, július 18.

³ Times, július 17.

mint a velük szellemileg eggyévált népek visznek végbe. Száz és egy megnyilatkozását láttam az intellektuális, politikai és szociális életnek ezekben az országokban. A Franciaország és Németország között mutatkozó feszültség másodrendű (?) ahhoz a nagy, szabad élethez képest, melyet manapság az új középeurópai országokban találunk. A békeszerződéseknél lerombolása vagy nagyhirtelen revíziója, melyről némelyek olyan könnyedén és olyan gondatlanul beszélnek, igen komolyan érintené ezt az életet, ha ugyan nem pusztítaná el egészen. Ami pedig Franciaországot és ezeket az új középeurópai államokat illeti, ezt szeretném hozzáfűzni — miután sokat éltem Franciaországban és láttam Franciaország szerepét a világban —, hogy napjaink egyik tévedése, ha Franciaországról úgy beszélünk, mint „militarisztikus” államról, mely Európában „hegemoniára” törekszik. A középeurópai államokat pedig melyekre céloztam, nem helyes Franciaország „csatlósainak” hívni: sokkal inkább barátai és szövetségesei ezek a világbéke jegyében. Franciaországnak lényegileg emberies szellemére mindig vissza kell emlékeznünk ...“

Teljességgel nem így látja Joseph W. Grigg Jr. Franciaország szerepét.¹

„Franciaországnak ebben a percben a legnagyobb álló hadserege van Európában, a legnagyobb tengeralattjáró-flottája és repülőhada, keleti határainak erősítései pedig, melyek számára éppen most szavazott meg számottevő összege^ ezt a határt áthághatatlan fallá fogják átfórnálni. Ehhez hozzá kell még adni kiképzett tartalékosainak óriási számát, valamint a középeurópai államok csatlósseregét, mely valósággal minden oldalról körülveszi Németországot, Ausztriát és Magyarországot. Hogy ha ilyen egyoldalú biztonságot nyújtó körülmények állnak fenn, bizonyára nevetséges úgy panaszkodni, mint Arnold úr teszi, vagy ahogy Franciaország panaszkodik mostanság ... Ugyanígy: vámúnió Németország és Ausztria között, melyek ugyanúgy kapcsolatosak, mint Anglia és Skócia, semmiképp sem rendítheti meg Európa biztonságát, habár meg kell adni, hogy Németország szerencsétlen baklövést követett el, e vámúnió közzétételének módszerével. Végül: Németország szüntelen megalázásai idézték fel a Hitler-párt megerősödését s meg kell említeni, hogy ezt a párt segítőcsapatát abból a fiatal német generációból szerzi, mely semmiképp sem felelős a nagy háborúért, ellenben éppen most kezd súlyosan szenvedni miatta.“

Aligha tévedünk, mikor a Times e sajtócampagne-át olyan angol közfelfogás kifejezésének tartjuk, melyet méltán érezhetett Franciaország barátságtalannak és károsnak. „Megmagyarázhatatlan irigység vesz körül bennünket, perfid támadásokkal találkozunk, sajtóhadjáratok zajlanak körülöttünk még azokban az országokban is, melyekből csupán a barátság visszhangjának s az érdekek szolidaritásának volna szabad felénk áradnia... írja az orthodox francia felfogás egyik legjellemzőbb kifejezője, René Pinon.² Németország, szerinte, korántsem szenved válságban;³ a pénzügyi gondok s a fizetési eszközök szűke, melyek ott jelentkeznek, csupán „egy balga politikának természetes és normális következményei“. Németország 1918 óta súlyosan visszaélt a néki nyújtott hitelekkel és mértéktelen költelezéseibe bocsátkozott. Az irányadó gondolat ott ez volt: minden rendelkezésre álló tőkét — a franciákét és azt, amit a franciák máshonnan kényszerűen majd kölcsön — ipari vállalkozásokba és közhasznú intézményekbe fektet be, hogy végső eredménykép egy teljesen felszerelt és felfegy-

¹ Times, július 20.

² Revue des Deux Mondes, 1931. augusztus 1.

³ L. erről Victor de Marcé tanulmányát: „La vérité sur la détresse allemande“, R. des Deux Mondes, 1931. aug. 15.

vérzett Németország álljon itt... Az egész drámának — Pinon szerint — középponti személye: az Arany. Az arany pedig, nem utolsósorban Poincaré bölcs pénzügyi politikájának következményeképpen, a franciaiké. Ez a megmagyarázhatatlan irigység titka. Németország és maga Anglia is azt a felfogást tette a magáévá, hogy Franciaország súlyosan visszaél a világ türelmével; Pinon támadásai, ehhez képest, a munkáskormány lapjai, főképp a Daily Herald ellen irányulnak.

Minden jel arra vall, hogy a francia kormánypolitika és a diplomácia legalább látszólag, leszerelni kívánta Anglia harcias közvéleményét. Meglepőnek kell tartanunk, hogy addig, amíg a londoni konferencia összeült, az angol sajtó revíziós hadjárata szüntelen folyt s mind erősebb hangnemben, a londoni konferencia napjaiban mintha elválták volna fonálát ennek az összesített tüztámadásnak: bár a londoni konferenciát magát a Times „elmulasztott alkalomnak“ (a lost opportunity)¹ tekinti és nyútan vallja, hogy addig, amíg a reparációk terhelik Németországot, a nemzetközi piacok bizalma helyre nem állhat, a franciaellenes hangok elnémultak; Anglia vezető orgánumaiban azóta hang sem hallatszik a revízióról. Azt kell-e hinnünk, hogy >a dráma nagy szereplője’, az Arany, itt is szerepelt?

„Az Angol Bank aranyrúdjai folyvást átkelnek a csatornán, hogy a Banque de France felé özönöljenek. Ha az angolok számára ez riadalom oka is, mi sem örülünk ennek, mert a túlsók aranyban is veszedelem rejlik. De nem kell-e ebben jelét látnunk annak, hogy Anglia egy elavult és ügyetlen politikában makacsolja el magát? Egyetértés és szolidaritás Franciaországgal: ez kell, hogy irányadó szabálya legyen és ez volna az üdvössége is, ám Anglia nem lép erre az útra. Európa veszedelmében az órában a II. Internacionálé politikája.“²

Az orthodox francia politika mellett, melyet René Pinon nem minden öngúny nélkül, „statikusának hív, s mely, mint oly gyakran láttuk, még mindig élénken szembenáll a szerződések revíziójával, egy fiatalabb Franciaország is szót kér a külpolitikában. Az a csoport ez, mely az 1931-es esztendőben megindult, középeurópai szempontból annyira érdekes Plans című folyóirat körül csoportosul.³

A Plans-ból sarjadt ki Georges Roux-nak könyve, az első férfias, komoly, nem propagandisztikus francia hang, mely felveti a kérdést: Revideáljuk-e a békeszerződéseket?⁴

Roux könyve — mint önmagáról mondja — „szenvedélyes fellebbezés honfitársainak bölcsességéhez. Ha megtörténhetnék, hogy teljességgel félreértenék az Értelem és az Igazság hangját, a Béke kapui örökre lezárulnának Európa mögött, mely ki volna szolgáltatva a lázadásnak, a háborúnak, a pusztulásnak és a halálnak.“⁵

A békeszerződések, írónk szerint, pszichózisban születtek, melyben minden mérséklet lehetetlenné vált; 1919-ben a szenvedély uralkodott. Franciaország, gyengeségében, kénytelen volt 27 kis- és nagyhatalommal együtt küzdeni: „ezeknek is ígértünk, amazoknak is,

¹ Times, július 23.

² René Pinon, m. f.

³ L. erről Eckhardt Sándor cikkét, Magyar Szemle XII, 127. l.

⁴ Georges Roux: Réviser les traités? Edition de la Revue „Plans“, 1931.

⁵ 186. l.

eljött a leszámolás napja, fizetnünk kellett“. Először halljuk végre Franciaországból, amit magunk oly régen tudunk s nem egyszer hangoztattunk e lapokon,¹ hogy a békeszerződések büntetőjogi gondolat eredményei. „A szerződések olyan szilárd vagy törékeny alapon nyugszanak, amelyen szilárd vagy törékeny az ellenségeink bűnösségének’ posztulátuma.“ Súlyos gyengéjük még a szerződéseknek autoritativ jellegük: „a szerződések nem annyira konvenciók, mint inkább diktátumok, — fogyatékoságuk, hogy egyoldalúan mértettek ki. A jóvátétel gondolata kezdettől fogva elhibázott volt. Ezt a háborút nem lehetett megfizetni, — a szerződések vitathatatlan számokat tartalmaznak.“

»Nagyon bőkezűek voltak az új nemzetiségekkel szemben . . . Alig ugyanakkor szigorúan jártak el a régi csoportosulást központok ellen, anunők például Ausztria és Magyarország, melyek, uralmi szellemük (esprit de domination) ellenére, vagy éppen azért, a művelődésnek hasznos tűzhelyeit alkották. Nagyon is elfelejtettük Ausztriának és Magyarországnak civilizatórius szerepét, mely egykor oly jelentős volt és ma is oly számottevő. Bécsnek és Budapestnek jogcimeik voltak. Dekadenciájukkal Európa aligha nyert valamit.“²

Világosan látja Roux, hogy Európa széjjel hull, balkanizálódik. A győztes hatalmaknak népszavazáshoz kellett volna folyamodniuk, de önteltségük ezt nem engedte meg. A békét diktálókat egyébként is tájékozatlanok voltak: „Kelet-Európára nézve a tudatlanság bizonytalanságot teremtett“.

Könyvének fonalán Roux sorra veszi az új olasz határokat, az osztrák „Anschluss“ kérdését, nyilván a helyszínen szerzett, többé-kevésbé megbízható tapasztalatok alapján foglalkozik Magyarország és a kisantant viszonyával, egy-egy fejezetet szentel a német-lengyel drámának és a francia-olasz ellentétnek. Mind e feszültségek szemlélete szerzőnkét arról győzi meg, hogy „Európát revideálni kell“ (Revisions de TEurope): „Nem lehet tagadni, hogy az 1919-es év bizonyos határozatait elsiettek és igazságtalanok voltak és az idő próbája alatt rosszaknak és veszélyeseknek bizonyultak. Versailles-nek retusra van szüksége, Trianont újra kell alkotni. Erkölcsileg és fizikailag lehetetlennek látszik számunkra, hogy bizonyos államok örökkön-örökké élvezzék egy tévedés következményeit, s hogy Európa kikristályosodása tűrhetetlen igazságtalanságok alapján következzen be“.

A revízió ellenzői a revíziókat részben erkölcstelennek mondják, mert a szerződések parancsolta tisztelet elvének szegülnek ellen; feleslegesnek, mert mindig fennmarad majd a megoldatlan nehézségek egy reziduuma, a konfliktus tehát csak egyik pontról a másikra helyeződik át; végül veszedelmes a revízió, mert minden helyreállított békét kérdésessé tesz.

Ami a szerződések revíziójának erkölcstelenségét illeti, Roux a kiváló francia történésznek, Albert Sorel-nek megállapítására utal:

„A szerződések csupán a megkötésük pillanatában érvényben volt viszonyoknak kifejezői. A bennük megállapított jogok nem élnek tovább, mint a viszonyok, amelyekben a szerződéseket létrehívták.“

¹ Magyar Szemle, VI. 222.

² 25. lap.

De hogy a szerződést diktáló hatalmak is előre látták a revízió szükségét, Roux a trianoni szerződéshez mellékelte híres Millerand-féle levéllel igazolja, valamint a Nemzetek Szövetségének paktumában foglalt 19. szakasszal, mely szerint az Assemblée időről-időre felhívhatja a Nemzetek Szövetségének tagjait „ama szerződések felülvizsgálatára, melyeknek fenntartása a világképét veszélyeztetné.“

Ami a revízió feleslegességét illeti: bizonyára mindig lesznek megoldatlan problémái az emberiségnek, ámde az 1919-es év szerződésai tűrhetetlen állapotokat teremtettek, elsősorban a nemzeti kisebbségek kialakulásában. Európa az utolsó évtizedben túlnépesedett; szűk területén proletár-államok gazdag-államokkal állnak szemben s a háborúk bizonyos fokig „osztályharcok“. Ezeket az ellentéteket enyhíteni, feladata volna egy egészséges alapokon nyugvó federalizmusnak, melyet azonban a területiális kérdés rendezésének meg kell előznie.

Milyen mélyen gyökerezik a békeszerződések felülvizsgálatának szüksége, Roux szerint az is mutatja, hogy már nem csupán az egykori legyőzönek sürgetik.

„Az amerikai sajtó nagyrésze ezt tanácsolja, Londonban Rothermere lord Magyarország bajnoka lett s egész Anglia ma többé-kevésbé revizionista. A magunk országában is oly nagyrangú funkcionárius, aminő Paléologue nagykövet, mikor a hadügyminisztérium politikai ügyeinek élén állott, a trianoni szerződés revíziójának tervét állapította meg. Ebben a disszidens véleményében nem áll egyedül bátorságával, bár nem akarok itt egyetlen nevet sem idézni diplomáciánk hermetikusan elzárkózott arisztokráciájából. Nem kétes ezenfelül, hogy a revíziós mozgalom a semlegesek el nem hanyagolandó támogatásában is részese-sülne.“

A Vatikán ép olyan revíziós szellemben munkálkodik, mint a fasiszta Olaszország, mely „a trianoni szerződés revíziós mozgalmának élén áll“. Ám Roux úgy látja, hogy egyetlen nemzet képes és köteles a szerződések felülvizsgálatára s ez Franciaország.

„Franciaországnak nincsen semmi ambíciója, teljesen érdektelen. Erős — örök génusza erkölcsileg erőssé teszi. Anyagilag erős, mindenfajta tárgyi kincsei folytán, végül csodálatos pénzügyi ereje: 56 arany-nülliárd és 24 milliárd külföldi deviza megengedi nekünk, hogy vérontás nélkül és egyszerű bankári befolyással a béke bírái legyünk; a Banque de France Európa királynője... Csúpan mi állunk eÜent, mi és csatlósaink...“

A szerződések revíziója Franciaország nélkül azt a veszélyt rejtené magában, hogy nyugtalanságot hozna az egész világra; békés revízió Franciaország nélkül nem képzelhető el. Mind ennek eredménye az, hogy a szerződések revíziója a francia politika lényegi problémája lett.“¹

Könyvének utolsó fejezetében (Politique française) szerzőnk ennek a francia revíziós politikának alapvetését adja. A mai Európában Franciaországnak olyan a helyzete, mint valamely gazdagnak, akit kiéhezettek vesznek körül. Ezt a helyzetet fenntartani nehéz lesz. Igaz, hogy a demokráciának az a formája, amelyben a franciák ma élnek, szellemi-lelki ütőérelmeszesedéshez hasonlítható. „Kemények vagyunk, mint minden, ami öreg“, idézi André Siegfried-et. Nincsen

¹ 156. lap.

egy államforma sem, amely konzervatívabb volna külpolitikai tekintetben, mint a demokratikus köztársaság.

„Am akár akarjuk, akár nem, a szerződések revíziójának kérdése a világ előtt áll, Európa előtt és Franciaország előtt. Nem használ semmit ha fejünket elrejtjük a tények előtt. Tizenkét évet vártunk, aligha nyertünk a várakozással... A béke problémája könnyebb-e, mint 1919-ben? Egy felajzott Németországgal, egy izgatottabb Olaszországgal, egy keserűbb Magyarországgal állunk szemben: várjunk-e még? Nem, semmikép. Most kell magunkat elhatároznunk!”¹

Különös figyelemre tarthat számot Roux „francia politikájának” az a részlete, melyben Franciaországnak középeurópai szövetségeseit veszi számba és a lengyel-cseh-jugoszláv-román vonal helyett, melyet válságos helyzetben alkalmatlannak ítél, egy lengyel-magyar-jugoszláv politikai vonal megteremtését javasolja. Csehszlovákiáról és Romániáról azt vallja, hogy államokként nem szilárdak, népekként katonai és fegyveres erényekkel nem ékesek. Az a benyomásom — írja —, hogy a magunk veszélye esetén nem várhatunk sokat ezektől az excentrikus, gyöngye szövetségeseiktől, kik nem nyújthatnak nekünk semmiféle számottevő segítséget.

Az érem másik oldalát nézve, Roux Magyarország és Lengyelország között kölcsönös rokonérzést állapít meg, míg Lengyelország és Csehszlovákia között feszültséget vél felfedezni. Magyarország és Jugoszlávia között viszont a szerződések revíziója semmi lényegi változást nem teremtene.

„A mai Franciaországnak sikerült önmagát Európa nagy részében meggyűlöltetni. Ha nem vagyunk képesek sem a mai rendet fenntartani, sem valamely új rendet megteremttem, a ma fennálló ellenségességet csak szaporítani fogjuk egykori szövetségeseink csalódásával, bosszúságával és haragjával. Már 1931 Franciaországa mintha izolált volna Európában; az a veszedelem fenyeget bennünket, hogy a jövőben teljességgel elszigetelődünk. Ha Franciaország hallgat, egyértelmű ellenségesség fog vele szemben megnyilvánulni!”

Még ez az erősen pacifista fiatal csoport is, melyet hazájában kétségkívül radikálisnak és bizonyára nem egyszer nemzetietlennek vélnek, szüdaszilárdan bízik a francia nemzet „jinissziójában”:² 1789 hagyományait kívánják folytatni a Plans fiataljai is.

„Először volna-e Európában felszabadító mozgalom, melytől mi távolmaradnánk? Mily tökéletes megtagadása az összes francia hagyományoknak! Nagyok vagyunk, főként nagy múltunkban, de a nagy múlt olyan, mint a nagy vagyon: nem elég örökölni, meg is kell tartani. — ... Sokan várják tőlünk a gesztust, amely az elnyomott világ szétszórt erőit Európában egyesíti. A „mozgás” politikája sok elnyomott szimpátiát robbantana ki irányunkban. A népek szeme Párizs felé néz s ott nem lát egyebet, mint a fonák konzerválásnak szellemét. Egykor megleptük a világot bőkezűségünkkel; ma csalódást okozunk kicsinyes egoizmusunkkal. Bánattal látjuk idegenben járva, hogy nevünk, mely egykor a szabadság jelképe volt, ma az elnyomatás jelképe lett.

Lehet, hogy mindez ma még nagyon is magas, nagyon is széles, nagyon is nagyméretű félénk honfitársaim számára. Tudom jól, hogy

¹ 167. lap.

² V. ö.: Eckhardt Sándor: A francia nemzet missziós hite a francia irodalomban. Sieburg: Gott in Frankreich. A missziós gondolatra egyébiránt visszatérünk a Magyar Szemle egyik következő számában.

ezek a szavak, eszmény és nagyság, nehezen lelnek visszhangra... Franciaország már alig-alig tudja, hogy még mindig nagy ország; de, hála Isten, vannak még franciák.

S végül mindez tisztesség kérdése is: nem akarom, hogy zászlónk továbbra is igazságtalanságot fedezzen.“

Philippe Lamour, kinek személyével és munkáival legutóbb Eckhardt Sándor foglalkozott e lapokon, a Plans egyik nyári számában,¹ e címen „Teremtsétek meg Európát, mert ha nem, háborút csináltok“, egy, a békeszerződések revízióján nyugvó dunai federalizmus körvonalait bontakoztatja ki. A Plans-nak és körének hasonló terveivel egyszer majd külön is foglalkoznunk kell. Ebben az órában csak a revíziós szellem jelenlétét kívántuk Franciaországban is megállapítani. Az, amit háromnegyed esztendővel ezelőtt e lapokon megjövendöltünk, mintha valóra válnék: akkor úgy láttuk, hogy „Anglia közvéleménye fordulat előtt áll, s ha a közelebbi hónapokat kétségkívül domináló revíziós jelszó elsősorban a német pénzügyi kötelezettségek felülvizsgálatát is fogja jelenteni, számíthatunk rá, hogy a magyar területi revízió kérdése is előbb-utóbb meg fog érni, — legalább annyira, hogy a nyugati államokban komoly vita indulhasson meg fölötte.“²

A trianoni szerződés tizenkettedik évfordulóján, a beléje ágyazott képtelenségek és igazságtalanságok felfakadnak: a revízió, mely egykor nem volt több a magunk sejtelmesen távol tündöklő álmánál, ma a világpolitikának, mint látjuk, lassankint egyik alapproblémája lesz.²

BALOGH JÓZSEF

¹ 1931. augusztus 23.

² Magyar Szemle, X. 398.

³ Major E. Polson-Newman, kinek a Nineteenth Century and After-ben megjelent cikkét a Magyar Szemle X. 395. kk. lapján ismertettük, tanulmányának gondolatmenetét és érvelését újabban Mussolini bírálata alá bocsátotta. Mussolini igen figyelemre méltó megjegyzéseit a magyar napisajtó részletesen közölte. Itt elég lesz megállapítani, hogy az olasz kormányelnök a revízió kérdése mellett ismét félreérthetetlenül foglalt állást s a magáévá tette Polson-Newmannek azt az alapvető gondolatát, hogy a világ nemzetjeinek békés együttműködése nem fér össze a békeszerződések teremtette status quo-nak fenntartásával. Itt kívánjuk megemlíteni, hogy Polson-Newman-nek Nineteenth Century-beli cikke kapcsán a „Die Auslese“ című folyóiratban, mely e tanulmányt ismertette, Max Hofier, Fürstenfeld, szükségesnek tartotta annak megállapítását, hogy az angol író adatai az egykori Nyugat-Magyarországra nézve nem helytállóak. Polson-Newman a Burgenlandban 65.000 magyart vélt megállapíthatni, Hofier szerint ellenben mindössze 15.000 magyarjú volt ott, kik közül „5000 megmaradt magyar állampolgárnak, tehát bármely helytelen viselkedés következtében bármikor eltávolítható volna“ (?) (Die Auslese, 1931. 566. l.). A nemzetiségi kisebbségek ilyen rendőri kezelésének ödete bizonyára elszigetelt jelenség Ausztriában, ahol joggal kívánnak több megértést a tiroli németiség számára.